

de protestanten in dit gebied. Tegenover deze kleine minderheid van protestanten staat de numerieke meerderheid van katholieken. Aan het begin van de negentiende eeuw vormt deze katholieke meerderheid nauwelijks een geïntegreerde bevolkingsgroep; het religieuze verschil tussen bevolkingsgroepen wordt overschaduwd door economische en politieke verschillen. Pas in de loop van de negentiende eeuw ontstaan de voorwaarden voor het domineren van de religieuze tegenstellingen: de interne organisatie van de katholieken krijgt dan langzaam gestalte.

Aan deze verschuivingen in de verhoudingen tussen en binnen de religieuze groepen wil ik de nodige aandacht schenken. De specifieke omgeving van het Land van Maas en Waal zal hierbij uitvoerig aan de orde komen.

LITERATUUR

- Th. Boekholt, *Het lager onderwijs in Gelderland 1795-1858*. Walburg Pers, Zutphen 1978.
- H. ten Boom, De vestiging van de gereformeerde kerk in het Land van Maas en Waal en de aangrenzende dorpen van het Rijk van Nijmegen in het begin van de 17e eeuw. Een mislukte reformatie. In: *Ned. Archief voor Kerkgeschiedenis*. Nieuwe serie, deel 1, Leiden 1970.
- N. Elias, en J. L. Scotson, *De gevestigden en de buitenstaanders. Een studie van spanningen en machtsverhoudingen tussen twee arbeidersbuurten*, Utrecht 1976.
- C. Geertz, Religion as a cultural system. In: Banton, M. ed. *Anthropological Approaches to the study of Religion*. A.S.A. Monographs 3, London 1966, p. 1-47.
- G. Golde, *Catholics and Protestants. Agricultural Modernization in two German Villages*, New York 1975.
- H. van Heiningen, *Tussen Maas en Waal. 650 jaar geschiedenis van mensen en water*, Zutphen 1972.
- P. D. Keymel, Statistieke beschrijving des Ambts van tusschen Maas en Waal. In: *Gele's Bijdragen en Mededelingen*; jrg. LXV, 1971.
- W. de Vries, *150 jaar welstand. De maatschappij ter bevordering van welstand voornamelijk onder landlieden, 1822-1972*. Zuidelijk historisch contact; Tilburg 1972.

A. Duffhues